

Tarih & Gelecek Dergisi

Journal of History & Future

Prof. Dr.
Taner ASLANAksaray Üniversitesi Tarih Bölümü
aneraslan@aksaray.edu.trORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8207-3224>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 03/10/2024 28/10/2024

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1578657>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Kent Tarihi Monografisine Bir Katkı: Aksaray Şehrinin Mülki İdaresi (1848-1927)

A Contribution To The City History Monograph: The Administrative Administration Of The City Of Aksaray (1848-1927)

Öz

Aksaray önemli bir konuma sahip olmasından dolayı tarih boyunca devletlerin cazibe merkezi haline gelmiştir. Birçok devletin egemenliği altında kalması hasebiyle muhtelif isimlerle anılmıştır. Mülki idaresi de egemenliği altına girdiği devletlerin yönetim anlayışına göre belirlenmiştir. Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlı Devleti dönemlerinde önemine binaen mülki idaresi buna göre tayin edilmiştir. Aksaray Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinde sancak merkeziydi. Osmanlı egemenliğine girdikten ve bir süre sancak olarak idari sistemde yerini aldıktan sonra, kaza durumuna getirilmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde ise vilayet konumuna getirilmiştir. Çalışmada, salnameler baz alınarak kent tarihi monografisine katkı sunmak üzere, Aksaray'ın mülki idaresi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aksaray, mülki idare, Devlet Salnamesi, Konya Vilayet Salnamesi

Abstarct

Aksaray has become the centre of attraction of states throughout history due to its important location. It was referred to by various names due to the fact that it remained under the sovereignty of many states. Its local administration was also determined according to the administrative understanding of the states under its sovereignty. Due to its importance during the Seljuk, Karamanid and Ottoman periods, its local administration was determined accordingly. It was a sanjak centre during the Seljuk and Karamanid periods. After entering the Ottoman sovereignty, after taking its

ATIF: ASLAN, Taner, "Kent Tarihi Monografisine Bir Katkı: Aksaray Şehrinin Mülki İdaresi (1848-1927)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 10/4 (Aralık 2024), s. (348-376)

CITE: ASLAN, Taner, "A Contribution To The City History Monograph: The Administrative Administration Of The City Of Aksaray (1848-1927)", *Journal of History and Future*, 10/4 (December 2024), pp. (348-376)

Tarih ve Gelecek Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of History and Future ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

place in the administrative system as a sanjak for a while, it was turned into an accident. In the early Republican period, it was turned into a province. In this study, the administrative administration of Aksaray is analysed on the basis of salnames in order to contribute to the city history monograph.

Keywords: Aksaray, civil administration, State Salnamesi, Konya Vilayet Salnamesi

1. Giriş

Kent tarihi monografisine yönelik olarak yapılan bu çalışmada, “orta ve küçük boy kentlerinin demografik tarihi”¹ ne bir katkı sunulması amaçlanmaktadır. Son dönem Osmanlı şehirlerinin demografik, ekonomik ve toplumsal tarihinin yazılmasında en sağlıklı verilere ve bilgilere salnamelerde ulaşmaktayız. Özellikle kent tarihi monografileri açısından en ehemmiyetli yazılı kaynaklar arasında yer alan Osmanlı Devlet Salnameleri ve Osmanlı Vilayet Salnameleri Osmanlı Devleti’nin mülki yapısı hakkında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Orta ve küçük boy kentler arasında sayabileceğimiz Aksaray şehrinin mülki idaresini ele alan bu çalışma; 19. ve 20. yüzyılın başlarında yayınlanmış Osmanlı Devlet Salnameleri, Osmanlı Vilayet Salnameleri ve Cumhuriyet döneminde yayınlanmış Türkiye Cumhuriyeti Salnameleri temel alınarak hazırlanmıştır.

Aksaray’ın mülki idaresini açıklığa kavuşturabilmek için idari coğrafya, mülkiyet ve mülki idare kavramlarına bakmak faydalı olacaktır. Beşeri ve ekonomik coğrafyanın alt disiplini olarak değerlendirilen idari coğrafya; uluslararası düzeyde siyasi özellikler taşıyan devletlerin egemenliği altındaki ülke topraklarının yönetimi ile ilgili ilkeleri coğrafi bağlamda incelemektedir². Diğer bir ifadeyle merkezi bir otorite tarafından kontrol edilen ve yönetilen, ulusal ve uluslararası ilişkiler ile jeopolitik potansiyellere dayanan, merkezi idareye bağlı olmasına rağmen kendi içinde idari özerklik ve yerleşim hiyerarşisi gösteren alt siyasal ve yönetsel yapıların belirli ve tanımlı bir bölge üzerindeki mekânsal yansımaları şeklinde ele alınabilir³.

Mülk kavramı sözlükte “güç yetirmek, hâkimiyet kurmak, sahip olmak, tasarrufta bulunmak”⁴ manasına gelmektedir. Mülkî idare de “ülke topraklarında yönetsel amaçlarla oluşturulmuş il, ilçe vb. alt birimlerin, merkezlerin ajanları eliyle yönetilmesi eylemi”⁵ şeklinde tarif edilmektedir. Mülk kelimesinden türeyen mülkiyet ise; devletin yani vatanın

- 1 Mehmet Öz, “Osmanlı Klasik Döneminde Anadolu Kentleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, sy 6 (2005): 57.
- 2 Sinan Kocaman, “Kars İli’nin İdari Coğrafya Analizi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, sy 29 (2014): 272.
- 3 Koray Özcan, “Ortaçağda Anadolu’nun İdarî Coğrafyasına Bakış Anadolu’da Selçuklu İdarî Birimleri”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1) (2005): 75.
- 4 M. Sait Özervarlı, “Mülk”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 31 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2020): 538.
- 5 Bozkurt, Ö., Turgay E., *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, (Ankara: TODAİE, 1998), 176.

ve ülkenin egemenliği altındaki toprakların tümü olarak tanımlanabilir. Sivil, ülke ve ülke yönetimiyle ilgili (merkezi) konuları, sivil ise devlet idaresi görevlileri sınıfını ifade eder. Yönetim terimi, yönetim ve yönetim anlamına gelir. Bu bağlamda mülki idare merkezi hükümeti temsil etmektedir. Burada karar ve sorumluluk merkeze ait olup, kamu hizmetleri yönetimin tek elde yoğunlaştığı bir yönetim modeli vardır. Merkezi idarenin hem başkentte hem de ülke genelinde taşra teşkilatları bulunmaktadır. Merkeze bağlı il, ilçe ve bucak teşkilatları (il teşkilatları), bulunduğu coğrafyada merkezin emir ve direktiflerinin uygulanmasından sorumlu mülki idare birimi olarak devletin tüzel kişiliğini temsil eder. Bu idari kuruluşlara geniş yetkiler vermek mümkündür⁶.

Bu kavramsal tanımlamalardan yola çıkarak çalışmanın amacı Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemlerinde Aksaray şehrinin yönetim tarihini ve söz konusu dönemlerdeki mülki yapısını ortaya koymaktır. Söz konusu çalışma hazırlanırken Osmanlı Devlet Salnamelerinin 1848 (1265 H.) tarihinden başlayarak 1907 (1325 H.) tarihine kadar 15 devlet salnamesi taranmıştır. Mülki idarenin tespitinde, Aksaray'ın Konya Vilayetine bağlı olması hasebiyle Konya Vilayet Salnamesinden önemli veriler elde edilmiştir. *Çalışmada Aksaray şehrinin Osmanlı ve Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki mülki tarihi* ele alınmıştır. Şehir mülki yapısını Osmanlı Devlet Salnamelerinin sunmuş olduğu bilgi ve verilerle ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti salnameleri de Aksaray'ın mülki yapısına dair bilgi sağlamıştır. Konya Salnamelerinin ilki 1868 (1285 H.) son baskısı ise 1911 (1330 H.) tarihlerinde basılmıştır. Vilayet Salnamesi önce litografya (taş baskı) sonra ise tipografi (dizme) yöntemi ile basılmıştır.

2. Selçuklulara Kadar Aksaray'ın Yönetim Tarihine Kısa Bir Bakış

Aksaray, coğrafi konumu itibariyle ilk çağlardan itibaren Anadolu'nun önemli şehirlerinden biri olmuştur. Şehir, coğrafyanın ve stratejinin sağladığı avantajla siyasi, idari, iktisadi ve ulaşım bakımından konumlandırılmıştır. Kadim bir idari yapılanması olan Aksaray şehrinin yönetim tarihi oldukça eskidir. Bilinen ilk ismi *Garsauora* olan Aksaray, bir dönem Kapadokya kralı Archellais'e izafeten *Archelais*'e dönüştürülmüştür⁷. Hild ve Restle de son Kapadokya Kralı Archelais tarafından kurulduğu ve *Archelais* adıyla anıldığı bilgisine yer vermektedirler⁸. Roma İmparatorluğu bölgeyi ele geçirdikten sonra özellikle Roma Kralı Cladius zamanında bölge kolonyal amaçlarla kullanılarak, Roma kolonicileri yerleştirilmiştir. Bundan mülhem *Colonia Archelais* şeklinde anılmıştır⁹. 19. yüzyılda Anadolu'ya gelmiş seyyahlardan William Martin Leake bu ismi araştırmalarının neticesinde tespit etmiştir. Kapadokya bölgesinin bir şehri olmasından dolayı Roma Vilayeti

6 Hulsi Karagel, "Mülki İdare Sınırlarının Belirlenmesi İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Geçerli Uygulamalar", *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), VII. Coğrafya Sempozyumu 18-19 Ekim 2012, Bildiriler Kitabı*, Ankara, 97.

7 Seton Lloyd, *Türkiye'nin Tarihi*, çeviren Ender Varinlioğlu (Ankara: Tubitak Yay., 2002), 239.

8 Mehmet Tekocak, "2010 Yılı Arkeolojik Yüze Araştırmaları Işığında Aksaray (Kapadokya)", *Ahmet Adil Tirpan Armağanı - Stratonikeia'dan Lagina'ya*, editör Bilal Söğüt (İstanbul: Ege Yayınları, 2012), 625.

9 İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi*, c. 1 (İstanbul: Fatih Yay., 1974), 145.

olan Kapadokya'nın bir kasabası *Komopolis* olarak vasıflandırmıştır¹⁰.

David French'in Aksaray'da bulduğu kitabelerde de *Colonia Archelais* ismi geçmektedir¹¹. Ramsay, *Garsaoura* şeklinde isimlendirmektedir. Strabon ise bir *metropolis* olduğunu ifade etmektedir. Bu da Aksaray'ın tarihsel dönemlerde çeşitli isimlendirmelere tabi tutulduğunu göstermektedir¹². Bir dönem Aksaray'a *Kurşavra Garsaura* adı da verilmiştir.¹³ Aksaray, Asur Koloniler Çağında önemli bir ticaret merkezi haline gelmiş, (1900-1750)¹⁴ daha sonra Hititlerin siyasi idaresinde kalmıştır¹⁵. Hitit yazılı kitabelerinde şehrin adının Asurlular döneminde Şinakhuttum olarak zikredilmekte, II. Sargon döneminde ise *Şinuhtu* ismine rastlanılmaktadır¹⁶. Hititler ise *Kurşaura* ismini vermişlerdir¹⁷. Aksaray, MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında hüküm süren Phryg Devleti'nin egemenliğinde kalmıştır¹⁸. Daha sonra Kimmerlerin ve Lidyalıların hâkimiyet alanına girmiştir¹⁹. M.S. 547'de Perslerin, Lidyalıları mağlup etmesiyle Aksaray, Perslerin yönetimine geçmiştir²⁰. M.S. 699 yılında ise Müslüman Arapların egemenliğine girmiştir. Yukarıda geçen *Colonia* adı korunmuş ve buraya *Qulania* demiştir²¹. Araplar, Aksaray'a *metamir* adını vermişlerdir²². 160 yıl Arap hâkimiyetinde kalan Aksaray, Selçukluların Anadolu'ya gelişine kadar Bizans idaresinde kalmıştır²³.

3. Anadolu Selçuklu ve Karamanoğlu Dönemlerinde Aksaray'ın Mülki Taksimatı

Türk İslam devletlerinin mülki idare sisteminin en ileri uygulamasını Selçuklularda görmekteyiz. Merkezîyetçi bir idari teşkilat tesis edilerek, güçlü bir devlet organizasyonu oluşturulmuştur²⁴. Özellikle Anadolu Selçuklu Devleti şehir ve kent yönetim sistemini daha üst seviyelere taşımıştır. Anadolu kentlerinin jeopolitik ve iktisadi açıdan önemli bir

-
- 10 William Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çeviren Mihri Pektaş (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960), 313-314.
  - 11 Fahri Yıldırım, *Seyyahların Gözünden Aksaray ve Çevresi*, editör: Taner Aslan (Aksaray: Aksaray Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2012), 33.
  - 12 Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, 263-264.
  - 13 Mehmet Zeki Oral, "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları", *Vakıflar Dergisi*, sy. 5 (1962): 223.
  - 14 Veli Sevin, *Demir Çağı, Kapadokya* (İstanbul: Ayhan Şahenk Vakfı Yay. 2000), 188.
  - 15 Şemseddin Günaltay, *Yakın Şark*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1987), 38; Sevil Gülçur, "Aksaray, Niğde ve Nevşehir İlleri 1993 Yüzey Araştırması" *12. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, (1995), 192.
  - 16 Sevin, *Kapadokya*, 188.
  - 17 Burhan Tezcan, "Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler", *Bellekten*, c. 22, sy. 88 (1958): 517.
  - 18 Sevin, *Kapadokya*, 190.
  - 19 Füzüzan Kınal, *Eski Anadolu Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1987), 259.
  - 20 İsmail Hakkı Uzunçarşılı-Rıdvan Nafiz Edgüer, *Sivas Şehri* (hazırlayan Recep Topralı, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2014), 3.
  - 21 Albert Gabriel, *Niğde Tarihi*, çeviren Mehmet Akif Tütenk (Ankara: Bengi Matbaası, 1962), 63. Tekocak, "2010 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Işığında Aksaray (Kapadokya)", 625.
  - 22 Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Niğde Aksaray Tarihi*, c. 1, 243.
  - 23 Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyasi Tarih - Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)* (İstanbul: Boğaziçi Yay., 1996), 47.
  - 24 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 1 (Ankara: TTK Yay., 1995), s. 30.

kenti olma özelliğini haiz Aksaray, Selçuklu idari teşkilatlanmasında mühim bir mevki elde etmiştir. Aksaray'ın hususiyetlerine binaen bu elverişli coğrafyanın fethedilmesi Selçukiler zamanına tekabül etmektedir. Anadolu'ya akın eden Türk boyları muhtemelen 1040'lı tarihlerde şehrin fethedilmesini sağlamışlardır²⁵. 1077 yılında da Selçuklu idaresine geçen şehir, II. Kılıçaslan tarafından yeniden kurulmuş, *Darüzzafer*, *Darülcihad* isimleriyle anılmıştır²⁶.

Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan sonra oluşturulan eyaletler²⁷, genellikle Selçuklu şehzadeleri tarafından yönetilmekteydi. Eyaletlere yönetici olarak gönderilen Şehzadelerin yetişmesi ve eğitiminden sorumlu olarak da *lala* ya da *atabeğ* ünvanlı bilgili ve tecrübeli kimseler görevlendirilmekteydi²⁸. Anadolu Selçuklularında ilk mülki taksimat II. Kılıçaslan zamanında yapılmıştır. Sultan, 11 oğlunu eyaletlere melik ünvanıyla yönetici olarak atamıştır. Anadolu, Selçuklular döneminde idari birim olarak vilayetlerden oluşmuş ve 44 vilayete ayrılmıştı. Aksaray'da bu 44 vilayet içerisinde Selçuklulara bağlı bir vilayetti²⁹.

4. Osmanlı Devleti Döneminde Aksaray'ın Mülki Taksimatı

4.1. Osmanlı Mülki Taksimatı

Osmanlı Devleti'nin mülki taksimatı Anadolu Selçuklu yapısıyla büyük oranda benzerlikler göstermektedir. Selçuklu Devleti'nin oluşturduğu yönetsel sistemin “zamana, kültürel ve siyasi birikimlerine bağlı olarak çeşitli yenilik ve ilavelerle bu gelenek”³⁰ Osmanlı Devleti'ne intikal etmiştir. Mülki taksimat; eyaletler, sancaklar, kazalar, nahiyeler ve köyler şeklinde taksime tabi tutulmuştur. Bu idari birimler ise beylerbeyi, sancakbeyi, subaşı ve kadılar tarafından idare edilmekteydi³¹. Her ne kadar bu sistem Roma benzeri bir taksimatı çağrıştırıyor olsa da³² Türk devlet yönetim geleneğinin devamı şeklinde tezahür etmiştir. Osmanlı mülki idari yapısında beylerbeylik önemli yönetim birimini oluşturmuştur³³. İlk zamanlarda ihtiyaca göre ve devletin coğrafi yapısına göre Rumeli Beylerbeyliği daha sonra da Anadolu Beylerbeyliği inşa edilmiştir³⁴. Bunun ilk örneklerine Orhan Bey döneminde

25 Gabriel, *Niğde Tarihi*, 64.

26 Oral, “Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları”, 230.

27 Eyalet iyala kelimesinden gelmekte ve idare etmek anlamını taşımaktadır. Bkz. Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdarî Taksimatı* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1988), 30.

28 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal* (Ankara: TTK Yay., 1970), 119-121.

29 Baykara, *Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, 54-59.

30 Nevzat Keleş, “Büyük Selçuklular Devrinde Şehirlerin İdaresi”, *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 3, sy. (2019): 293.

31 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 1 (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), 503; Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, c. 1 (İstanbul: Cem Yayınevi, 1974), 280.

32 İlber Ortaylı, “Osmanlı İmparatorluğunda İdari Modernleşme ve Mahalli İdare Alanındaki Gelişmeler”, *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, c. 3, sy. 1-3 (1982): 137-138.

33 Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, c. 1 (İstanbul: Cem Yayınevi, 1974), 280.

34 Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, çeviren Ayşe Berktaş (İstanbul: İletişim Yay., 2011), 159.

rastlanılmaktadır³⁵.

Ülkenin coğrafi olarak genişlemeye başlamasıyla birlikte mülki sistemin de buna bağlı olarak değişimi ve yenilenmesi zorunlu görülmüştür. I. Murat zamanında Lala Şahin Paşa'nın Rumeli Beylerbeyliğine atanmasıyla Osmanlı mülki sistemi şekillenmeye başlamıştır. I. Bayezid, Rumeli'de beylerbeylik sisteminin devlet idari hayatında sağladığı kolaylıklardan dolayı Anadolu Beylerbeyliğini kurmuştur. Zamanla da devletin işlevselliği bağlamında sayıları artırılmıştır³⁶. Beylerbeylik 17. yüzyılın başlarına kadar kullanıldıktan sonra idari birim olarak yerini eyalet tabirine bırakmıştır³⁷. Eyalet idarecilerine vali, mir-i miran, emirü'l-ümera da denilmekteydi³⁸. Zaman zaman beylerbeylik ve vilayetin birbirlerinin yerine kullanıldığı da olmuştur. 16. yüzyılda yaygınlık kazanmaya başlayan vilayet terimi, 18. yüzyılla birlikte yavaş yavaş önemini kaybetmiştir³⁹. Kanuni'nin saltanatı zamanında, I. Viyana kuşatmasından sonra idari taksimat netlik kazanmıştır. Buna göre mülki taksimat şu şekilde yapılmıştır: Eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara ve kazalar da köylere ayrılmıştır⁴⁰. Devletin idari taksimatı, 16. yüzyılın sonlarında III. Murat döneminde daha sistemli hale getirilmiştir⁴¹. Onun zamanında Osmanlı Devleti'nin idari ve askeri taksimatı beylerbeylik (vilayet ya da eyalet), sancak (liva), kaza, nahiye ve köylere taksim edilmiştir⁴².

4.2. Karamanoğullarının İlhakından Sonra Mülki İdare

Anadolu'da Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran beylik Karamanoğulları Beyliğidir. Kendisini Selçukluların varisi olarak gören Karamanoğulları, Anadolu'nun hâkiminin kendileri olduğu iddiasında bulunmuşlardır. Bu sebeple Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da elde etmeye başladığı üstünlüğü kabul edememişlerdir. Gerçekten de Anadolu'da Selçuklulardan sonra kurulmuş en güçlü beylikler arasında yer alıyordu. Osmanlı – Karamanoğulları arasındaki ilk gerginlik Yıldırım Bayezid'in aynı zamanda eniştesi olan Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey'in, Sultan Bayezid'in ilk senelerinde karışıklık yaşanan Eflak'la ilgilenmesini fırsat bilerek, Osmanlı'ya bağlı olan Hamit iline saldırıp, Beyşehir Kalesini ele geçirmesiyle başlar. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid eniştesi Ali Bey'i Akçay Ovasında mağlup ederek, Konya, Akşehir, Aksaray ve Niğde'yi ele geçirmiştir. Bu şehirler Osmanlı'da kalmak şartıyla Çarşamba Suyu sınır kabul edilerek bir antlaşma yapılmıştır⁴³. Bu

35 İsmail Hakkı Görel, "Memleketimizde Vilayet İdaresi Tarihine Bir Bakış", *İdare Dergisi*, yıl 16, sy. 173 (Mart-Nisan 1945): 147.

36 İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi* (Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1979), 184.

37 Orhan Kılıç, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tevcihati* (Elazığ: Ceren Matbaacılık, 1977), 6.

38 Mehmet İpşirli, "Beylerbeyi", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 6, (İstanbul: Türkiye diyanet Vakfı Yay., 1992): 69-70.

39 Baykara, *Anadolu'nun İdari Taksimatı*, 35.

40 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 501.

41 Feridun M. Emecen-İlhan Şahin, "Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. XIX, sy. 23 (Ankara 1999): 56; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. VI (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1995), 128.

42 Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 1, 501; Yaşar Yücel, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler", *Belleten*, c. XXXVIII, sy. 152 (Ankara, 1974): 665.

43 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri* (Ankara: Türk

antlaşmadan sonra Karamanoğulları İçil dışındaki bütün topraklarını kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nin idari taksimatı eyaletle başladığından, Karaman toprakları, Konya merkez olmak üzere Karaman Eyaleti adı altında yeniden yapılandırılmış, başına da Timurtaş Paşa getirilmiştir (Ekim 1397)⁴⁴. Bu, Osmanlı Devleti'nin Karaman toprakları üzerindeki ilk hâkimiyetidir. Ancak 1402'de Karamanoğulları kaybettiği topraklara yeniden kavuşmuştur. Sadece 5 yıl Osmanlı egemenliğinde kalan Karamanoğulları toprakları, Timur'un Osmanlı ordusunu Çubuk Ovasında mağlup etmesinden sonra yeniden Karamanoğullarına geçmiştir. Bazı kaynaklarda Karamanoğulları topraklarının Osmanlı hâkimiyetinde kaldığı sürenin 3 yıl 11 ay olduğu görülmektedir⁴⁵. Mirza Muhammed, Bursa ve çevresini yağmaladıktan sonra, Bursa'da hapis tutulan Ali Bey ve Mehmet Bey'i de alarak o sırada Kütahya'da bulunan Timur'un yanına göndermiştir.

Karamanoğulları, topraklarına yeniden kavuştuktan sonra, Osmanlı varlığına yönelik taarruzundan ve isteklerinden vaz geçmemiştir. II. Mehmet'in 1467 tarihinde Karaman varlığına son verene kadar, Karamanoğullarının fırsatçı saldırıları devam etmiştir. II. Murat'ın 1426 tarihinde Sırp seferine çıktığı esnada, Karamanoğlu Mehmet Bey ve oğulları İbrahim, Ali ve İsa Beylerle Osmanlı hâkimiyetindeki Antalya'yı kuşatmış, ancak başarılı olamamıştır⁴⁶. Karamanoğlu Mehmet Bey'in ölümünden sonra başa geçen İbrahim Bey de, Osmanlı topraklarına saldırmış, ancak II. Murat'ın Konya'yı ele geçirmesi üzerine aman dilemiştir. Aynı zamanda II. Murat'ın eniştesi olan İbrahim Bey, eşini Sultan'a göndererek barış yapabilmıştır⁴⁷.

Sultan II. Mehmet, Karamanoğullarının Osmanlı Devleti'nin özellikle Batı seferine çıkmasından faydalanarak, Osmanlı topraklarına saldırmasına son vermiştir. 1467'de Konya merkez olmak üzere Karaman topraklarının büyük bir kısmının ele geçirilmesiyle Karaman Eyaleti ikinci defa kurulmuştur⁴⁸. Aksaray da İshak Paşa tarafından 1470 tarihinde Osmanlı topraklarına katılmıştır⁴⁹. Bundan sonra Karamanoğulları İçil taraflarında tutunmaya çalışmıştır. Karamanoğulları topraklarının Osmanlı hakimiyetine girmesi ise, II. Bayezid zamanında gerçekleşmiştir⁵⁰. Karamanoğulları topraklarının tamamının ele geçirilememesi Karaman Eyaleti'nin kuruluşunu da geciktirmiştir. Bu sebeple Karaman Eyaleti'nin kuruluşu için muhtelif tarihler verilmektedir. İnalçık, kesin bir tarih vermemekle birlikte

Tarih Kurumu Yay., 2019), 14.

- 44 M. C. Şehabettin Tekindağ, "Karamanlılar", c V, İslam Ansiklopedisi (İstanbul: Milli eğitim Basımevi, 1988), 318-328; Faruk Sümer, "Karamanoğulları", c. 24, *Diyanet Vakfı İslam ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye diyanet Vakfı Yay., 2001), 454-460. Uzunçarşılı bu tarihi 1398 olarak verir. Bkz. Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 15-16. Gibbens ise 1389 tarihini verir. Bkz. Herbert Adam Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, çeviren Ragıp Hulusi (İstanbul: Devlet Matbaası, 1928), 302.
- 45 Nizamettin Şami, *Zafername*, Farsçadan çeviren Necati Lugal (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1987), 314-315.
- 46 Hayrullah Efendi, *Osmanlı Devleti Tarihi*, c. 1, hazırlayan: Zuhuri Danişman (İstanbul: Son Havadis Yayınları, 1972), 27.
- 47 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi*, c. 2 (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948), 210.
- 48 Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, çeviren Ruşen Sezer (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004), 33.
- 49 Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, *Osmanlı Sultanları Tarihi: Tevarih-i Selatini'l-Osmaniye*, çeviren Konyalı İbrahim Hakkı (İstanbul: Türkiye Yayınevi, t.y.), 357.
- 50 Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* (Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı, 1995), 63.

Karaman topraklarının 1468 ile 1512 tarihleri arasında ele geçirildiğini belirtir⁵¹. Bunun yanında Karamanlılar üzerine araştırmalar yapan Tekindağ 1474, Göyünç 1481, Erdoğan 1476 tarihlerini not düşmüşlerdir⁵². Karaman Eyaleti'nin kurulmasıyla Osmanlı Devleti'nin dördüncü eyaleti oluşturulmuş oldu (Rumeli, Anadolu ve Rum Eyaletlerine ilaveten)⁵³. Eyaletlere vali olarak şehzadeler atanmıştır⁵⁴. Karaman Eyaleti'nin başına sırasıyla; Şehzade Mustafa (1467-1474)⁵⁵, Şehzade Cem (1474-1481)⁵⁶, Şehzade Abdullah (1481-1483), Şehzade Şahinşah (1483-1511) vali olarak atanmışlardır. Karaman Eyaleti'nin 1476 tarihinde Tahrir Emni Müslihüddin ve Katip Kasım tarafından tahririnin yapılması, Erdoğan'ın tespitini doğru çıkarır niteliktedir. Bu tarihle birlikte, Karaman Eyaleti'nin mülki taksimatı da yapılmıştır. Buraya kadar Karaman Eyaleti'nin kuruluşunu ele almamızın sebebi, Aksaray'ın bu Eyalete dahil olmasından dolayıdır.

4.3. Karaman Eyaletinin Kuruluşundan sonra Aksaray'ın Mülki Yapısı

Aksaray'ın Osmanlı öncesinde bağlı bulunduğu Karamanoğulları dönemindeki idari taksimatı Selçuklu - Osmanlı idari yapısıyla benzerlik göstermektedir. Bu dönemde sancak statüsünde olan Aksaray, Osmanlı yönetimine geçtiği tarih olan 1473'ten 1500'e ve bu tarihten 1584'e kadar sancak merkezi konumundadır. Bu taksimata göre; Karaman Eyaleti Aksaray'la birlikte 11 sancağa ayrılmıştır⁵⁷. Bunlar; Konya, Larende (Karaman), Seydişehir-Bozkır, Akşehir, Ilgın, Beyşehir, Ereğli, Niğde-Şücaeddin (Ulukışla) ve Andığı (Ortaköy), Ürgüp, Aksaray ve Koçhisar'dır. Dönemin idari taksimatına göre Aksaray sancağı kaza, nahiye ve köylere taksim edilmiştir. Aksaray'ın merkez kazası ile Koçhisar olmak üzere iki kazası vardı⁵⁸.

Karaman Eyaleti'nin bu taksimatından başka 1501, 1513, 1523 ve 1584 tarihli tahrirlerde Aksaray, Karaman Eyaleti'ne bağlı bir sancaktı. 18. yüzyıla kadar Aksaray, Konya, Akşehir, Beyşehir, Niğde, Kayseri ve Kırşehir ile birlikte Karaman Eyaleti'nin 7 sancağından biriydi⁵⁹. 1501 tarihli Mufassal Cemaat Yoklama Defterinde Aksaray

51 İnalçık, *Klasik Çağ*, 106.

52 M. Ş. Tekindağ, "Son Osmanlı Karaman Münasebetleri", *Tarih Dergisi*, 17-18 (İstanbul 1963): 71; Nejat Göyünç, "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı (Tanzimat'a Kadar)", *Osmanlı*, c. 6 (Ankara: 1999), 77; Mehmet Akif Erdoğan, "Karaman Vilayetinin İdarî Taksimatı", *Osmanlı Araştırmaları*, c. XII, (İstanbul 1992): 426.

53 Tayyip Gökbilgin, "XVI. Yüzyılda Karaman Eyaleti ve Larende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, VII, (Ankara 1968): 29; İbrahim Kafesoğlu-Yılmaz Öztuna, *Türk Tarihi I*, (Ankara 1977), 150.

54 Muammer Gül, *Selçuklulardan Günümüze Konya'nın Sosyo- Politik Yapısı* (Konya: Konya İl Emniyet Müdürlüğü Ar Ge yay.,2003), 184.

55 Tursun Bey, *Tarihi Ebu'l-Feth*, yayınlayan A. Mertol Tulum (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1997), 146.

56 Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, c. 1, hazırlayan Vahid Çabuk (Ankara: KBY, 1989), 259.

57 İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi* (Konya: Yeni Kitap Yay., 1964), 111; Konyalı, *Aksaray Tarihi*, c. 1, 495.

58 Doğan Yörük, *XVI.Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)* (Konya: Tablet Kitabevi, 2005), 30-31.

59 Bilgi için bkz. Sadık Müfit Bilge, "Karaman Eyaletinin Tarihi Coğrafyası ve İdari Taksimatı (XV-XVIII. Yüzyıllar) ['Historical Geography and Administrative Division of the Karaman Province (XVth-XVIIIth Centuries)']", in: *International Review of Turkish Studies*, Volume: 1, Issue: 1, (Spring 2011): 50-66.

Sancağının kazaları Aksaray, Koçhisar, Ereğli'den oluşmaktaydı. 1518-1519 Mufassal Defterde daha sonra Kilseme, Karacadağ, Eyüp-ili, Hasandağı katılmıştır⁶⁰. 1513 tarihli Topkapı Sarayı'nda bulunan bir belgeye göre Karaman Vilayeti 25 kazadan oluşmaktadır. Bunlar; Konya, Larende (Karaman), Niğde, Ereğli, Kayseri, Karahisar, Aksaray, Koçhisar, Gülnar, Akşehir, İshaklı, Belviran, Beyşehir, Ilgın, Seydişehir, Ermenek, Çemeneli, Mud, Ortaköy, Ürgüp, Karıtaş, Eskiil, Turgutuli, Karıtaş, Aladağ ve Zengicek'dir. 16. yüzyıl boyunca Konya, Beyşehir, Akşehir, Niğde, Aksaray ve Kayseri, Karaman Vilayetinin değişmeyen sancaklarıdır. Zira Ayn Ali 1609 tarihli risalesinde söz konusu sancakları Karaman Vilayeti sancakları olarak zikreder. Coğrafyanın durumu dikkate alınarak idari taksimat belirlenmiştir. Aksaray Sancağındaki bozkır sahalar sahra nahiyesi olarak toplanmıştır⁶¹.

1520-1530'larda Aksaray Sancağının 204 köyü ve 303 mezrası bulunmaktaydı⁶². 18. yüzyıla kadar Aksaray'ın idari taksimattaki yeri yapılan çalışmalarla tespit edilebilmektedir. III. Murat zamanında 1584 tarihinde Tahrir Emini Karaman Defterdarı Mustafa b. Ahmet ve Kadri b. Mehmet tarafından yapılan tahrirde Karaman Vilayetinin 7 sancağından biri olan Aksaray Sancağının (Liva) merkezinde 40 mahalleden ve her bir mahallenin nüfusundan bahsedilmektedir. Bu mahalleler ve nüfuslarına Aksaray'ın nüfusu bölümünde değineceğiz. Bu tahrirde Aksaray Sancağına bağlı 70 köy ve 30 da mezra bulunmaktadır⁶³. 1520-1530 tarihleri arasında verilen köy ve mezra sayısı arasında büyük bir fark olduğu görülmektedir. Bu tarihte Aksaray'a bağlı olan 3 nahiyeye bir de Turgut Nahiyesinin ilave edildiği görülmektedir. Ancak bu nahije bu tarihten önce Aksaray'a dâhil edilmiştir. Konyalı'nın belirttiğine göre III. Murat zamanında Aksaray Sancağına ait Mufassal Defterde Turgut Nahiyesi üzerine "mensuh" ibaresi konulduğu için Aksaray Sancağından ayrılmıştır⁶⁴.

Kanuni döneminde tarihi belli olmayan bir defterde Karaman ve Rum vilayetlerinin kanunnameleri, Konya, Niğde, İçel, Kayseri, Erzurum livaları nüfusunu, hasıllarını, vakıflarını, malikanelerini ve kale muhafızlarına ait timarları yazılıdır. Defterin 2 ve 3. sayfalarında Karaman Eyaletinin sancakları yer almaktadır. Buna göre; Konya, Beyşehir, Akşehir, Larende, Aksaray, Niğde ve Kayseri livaları olmak üzere toplam 7 liva yer almaktadır. Adı geçen defterin 124-139 sayfaları arası Aksaray Sancağına ayrılmıştır. Buna göre; Aksaray Sancağında 37 mahalle, 1096 erkek nüfus ve 931 ev, 124 köy, 42 mescit, 1 cami, 5 medrese, 1 imaret, 23 zaviye, 1 mevlevihane, 1 kalenderhane, 1 muallimhane, 4 hamam, 99 bezirhane ve dükkan, 52 vakıf ev, 4 kervansaray, 8 değirmen, 84 bağ ve bahçe, 1 çiftlik, 213 müteferrik zeminler, 2 mükataa, 124 köy, 171 mezra, 88 cemaat, 7868 mükelled nüfus, 5668 avarizhane ve 2199 mücerret, sipahizade, imam ve hatip bulunmaktadır⁶⁵.

60 Mehmet Kaya, "XX. Yüzyıl Başlarında Niğde Sancağının Nüfusuna Dair", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 19 (Bahar 2006): 195.

61 Erdoğan, "Karaman Vilayetinin İdari Taksimatı", 429. Mehmet Akif Erdoğan, "Karaman Vilayetinin İdari Taksimatı", *Osmanlı Araştırmaları*, c. 12 (İstanbul 1992), 426-429

62 Bilge, "Karaman Eyaletinin Tarihi Coğrafyası", 7.

63 Konyalı, *Aksaray Tarihi*, c. 1, 709-721.

64 Konyalı, *Aksaray Tarihi*, c. 1, 733.

65 Konyalı, *Aksaray Tarihi*, c. 1, 776, 812-813.

1594-1595 (H.992) tarihli evkaf defterinde Aksaray Sancağının idari yapısında bir değişiklik yoktur. 1751-1752 (H.1165) tarihli tahrir defterinde de Aksaray Sancağında bir değişiklik görülmemektedir⁶⁶. I. Abdülhamit zamanında 1757-1758 (H.1191) tarihinde tutulmuş Timar Defterinde *Suret-i İcmal-i Liva-i Aksaray* yazılı kısımda, Aksaray'ın Sahra, Hasandağı, Bekir, Eyyübili ve Koçhisar nahiyeleri olduğundan bahsedilmektedir.⁶⁷ Bu tarihten sonra Aksaray, Tanzimat Dönemindeki idari taksimata kadar, Karaman Eyaletinin bir sancağı ya da kazası olarak kalmıştır.

Devletin 17. ve 18. yüzyıllarında söz konusu idari yapı muhafaza edilmiş, eyaletlerde vali, sancak (liva) larda mirmiran, kaymakam ya da muhassıl, kazalarda müdür ya da mütesellimler görev yapmıştır⁶⁸. 18. yüzyıl ortasında Osmanlı Devleti'nin idari taksimatında Karaman Eyaletinin livaları arasında Konya, Niğde, Beyşehir, Akşehir, Kırşehir, Kayseri bulunmaktaydı⁶⁹. Bu taksimattan önce 17. yüzyıla kadar Aksaray, Karaman Eyaletinin bir sancağı durumundaydı. Şehrin idari taksimatı 1831 tarihine kadar bu şekilde devam etmiş, bu tarihteki düzenlemelere göre Osmanlı Devleti'nin idari taksimatında Aksaray, Karaman Eyaletinin bir livası olarak görülmektedir⁷⁰. 1835 tarihli Aksaray Muhtarlık Defterinde⁷¹ ve 1849 tarihli Aksaray Nüfus Defterinde Aksaray'ın idari statüsünde bir değişiklik olmamıştır⁷².

Aksaray, Osmanlı Dönemi idari taksimatta önce sancak, sonra da kaza birimi olduğundan, Osmanlı taşra teşkilatına kısaca değinmekte fayda vardır. Osmanlı idari teşkilatında eyaletten sonra gelen sancak, Selçuklularda subaşılığa karşılık gelmekteydi. Osmanlı mülki taksimatında en önemli idari birim olan sancaklar⁷³ 19. yüzyıla kadar mülki taksimattaki yerini muhafaza etmiş, idareye de mutasarrıflar atanmaya başlanmıştır. Kazalar sancağa bağlı birimlerdi. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra idari ve adli bir birim olan kaza, sonraki dönemlerde bu yapıdan ayrılarak yalnızca idari bir birim olmuştur. Tanzimat Döneminde idari teşkilatta yapılan düzenlemelerde kaza isminin korunduğu, ancak işleyiş bakımından bazı farklılıklar getirildiği görülmektedir. Tanzimat'tan biraz sonra 1842 tarihinde kazaların başına kazanın önde gelenlerinin seçtiği kişiler müdür olarak atanmıştır. Ancak bu uygulama çok uzun sürmemiş ve vazgeçilerek merkezden atanan memurlarca yönetilmiştir⁷⁴. Sancağa bağlı olan kazaların idaresi kaymakamlarca yürütülmekteydi⁷⁵. Naib, müftü, mal müdürü, tahrirat müdürü kaza idaresinde yer alan

66 Kaya, "Niğde Sancağının Nüfusuna Dair", 195.

67 Konyalı, *Aksaray Tarihi*, c. 1, 860.

68 Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. 6, 129.

69 Nedret Güngördü, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı Devletinde Mülki İdare", (Doktora Tezi, Ankara 1988), 15-18.

70 Fazıla Akbal, "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus", *Belleten*, c. 15, sy. 60 (1951): 620.

71 Nevzat Topal, "Aksaray Sancağı Mahalle ve Köy İdarelerinde Muhtarlık Teşkilatının Kurulması (1835)", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 16, sy. 2 (2017): 526.

72 Geniş bilgi için bkz. Necmettin Aygün, *Aksaray Nüfus Defterleri*, c. 3 (Ankara: Aksaray Üniversitesi Yay., 2016).

73 Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, 87.

74 Musa Çadırcı, "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)", *Belleten*, c. 53, sy. 206 (1989): 237, 250.

75 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 1, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1285/1868), 76. Digital veri için bkz. <https://isamveri.org/salname/sayilar.php?sidno=D02901>

birimlerdi⁷⁶. Kazaların Meclis-i İdare ve Meclis-i De'avi adında iki meclisi bulunmaktaydı. Kaymakam ve yardımcıları bu meclislerin daimi üyeleriydiler. Bu meclislerden Meclis-i İdare'nin başkanı kaymakam, Meclis-i De'avi'nin ki ise naibti. Bu meclislerde görev alan aza ve mümeyyizanlar da şehrin eşrafından seçilmekteydiler⁷⁷. 1876'da (1292) Menafi Komisyonu kurulmuştur⁷⁸. 1879'da (1296) Kaza Meclis İdaresinde değişiklik meydana gelmiş Aza-i Tabiiyye ve Aza-i Müntahabe olarak iki kısma ayrılmıştır⁷⁹.

Kazada bu idarelerden başka, belediye ve meclisi idaresinin yanı sıra⁸⁰, menafi komisyonu⁸¹, bidayet mahkemesi bulunmaktaydı. Ayrıca merkeze bağlı memurluklar da ihdas edilmiştir. Bunlar rüsumat memuru, fabrika memuruydu⁸². Kaza idarelerinde muhtelif komisyonlar da yer almaktaydı. Bunlar arasında evkaf, emlak, muhacirin, maarif, tarik gibi komisyonlar yer almaktaydı. Gayrimüslimlerin merkez ve taşra idarelerinde görev yapmaları Islahat Fermanı'ndan sonraya rastlamaktadır. Zira Batılı devletler, bu fermanla gayrimüslimlerin de devlet idaresinde görev alabilmelerini sağlayacak maddeyi baskıyla Osmanlı Devlet idarecilerine kabul ettirmişlerdir⁸³.

Osmanlı mülki taksimat içinde Aksaray, sancak olarak Karaman Eyaleti'ne bağlıydı. Tanzimat dönemine kadar bu şekilde kalmıştır. II. Mahmut Döneminde idari alanda yapılan bir takım düzenlemeler de Aksaray sancağı ibaresi yer almaktadır. 18. yüzyıl ortasında sancak olarak görülmeyen Aksaray daha sonra yeniden sancaklığa getirilmiş olabilir. Eyaletlere gönderilmiş olan valilere müşir rütbesi verilmeye başlanmıştır. Müşirlere askeri, mülki ve idari açıdan geniş yetkiler verilmiştir. Bu düzenlemeyle Konya Müşirliğine, arasında Aksaray'ın da bulunduğu, Niğde, Konya, Akşehir, İçel ve Beyşehir sancakları bağlanmıştır. 1831'de yapılan mülki taksimatta Aksaray Karaman Eyaleti'ne bağlı bir sancaktır⁸⁴. Ancak Aksaray, 1264 tarihli Devlet Salnamesine göre⁸⁵ Nevşehir Sancağına bağlı 3. Derece bir kaza olarak geçmektedir⁸⁶.

Tanzimat'ın devlet idaresinde başlattığı ıslahatlar 1842'de idari birimlerin işlevine yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeyle kazalara mülki idareci olarak müdürler getirilmiştir⁸⁷. Bu yapı 1858 tarihine kadar korunmuştur. Osmanlı'da ıslahat hareketleri Osmanlı idari yapısının da düzenlenmesini zorunlu kıldı. Tanzimat Dönemi idari alanda yeni düzenlemeler getirdi. 1858 yılında *Vülat-ı İzâm ve Mutasarrıfî-i Kiram ile Kaymakamların ve Müdürlerin Vezâifine Şamil Talimat*'ı yayınlandı. Buna göre idari taksimat valilerin

76 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1285/1868, 58.

77 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1285/1868, 60.

78 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 8, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1292/1875), 68.

79 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 12, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1296/1879), 139.

80 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 7, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1291/1874), 68.

81 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1291/1874, 68.

82 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1292, 84; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 9, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1293/1876), 85.

83 Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. 6, 128.

84 Baykara, *Anadolu'nun İdari Taksimatı*, 116-117.

85 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye* bundan sonra ODS olarak isimlendirilecektir.

86 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 3 (İstanbul: Tabhane-i Amire, 1265/1849, 128 s.), 161.

87 Musa Çadırcı, "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)", *Belleten*, c. 53, (1989): 250-251.

yönetiminde olan Eyalet (vilayet) lere mutasarrıfların yönetiminde olan Sancaklara, kaymakamların yönetiminde olan Kazalara ve muhtarların yönetiminde olan Karyelere ayrılmıştır⁸⁸.

1864 tarihinde çıkartılan vilayet nizamnamesinde mülki taksimat vilayet, sancak (liva), kaza, köylere bölünmüştür⁸⁹. Bu taksimde idareciler de belirtilmiştir. Buna göre vilayetleri vali, sancakları mutasarrıf, kazaları kaymakam ve köyleri ise muhtarlar idare edecekti⁹⁰. 1864 tarihli Tuna Vilayeti nizamnamesinde sancakların kazaların birleştirilmesiyle oluştuğundan ve her kazanın başında idareci olarak bir müdür atanacağından bahsedilmektedir. Bu durum daha önce her kazanın başına şehir eşrafının seçeceği bir kimsenin kaza idaresinin başına getirilmesi usulüne de son vermiştir. Kazaların merkezine de kasaba adı verilmiş ve atanacak kaza müdürü de kasaba merkezinde bulunacaktı. İlerleyen zamanlarda kasaba merkezlerine “nefs-i” ibaresinin konduğunu görmekteyiz⁹¹. 1867 tarihli düzenlemede mülki taksimat; vilayet, sancak, kaza, nahiye ve karye şeklinde oluşturulmuştur. Bu nizamnameyle kazaların idaresine kaymakam unvanıyla memur atanmıştır. Bu düzenlemede nahiye ve karyeleri biraz açacak olursak; nahiye Birkaç köyün birleşmesinden oluşan mülki birimdir⁹². Bu nizamnameyle Osmanlı mülki idaresi Avrupa topraklarında 15 eyalet 42 livaya, Asya topraklarında 17 eyalet 83 livaya ve Afrika topraklarında da 3 eyalet 42 livaya ayrılmıştı⁹³. Bu vilayet nizamnamesinde Aksaray’ı ilgilendiren kısım Karaman Eyaletinin kaldırılarak yerine Konya Vilayetinin kurulmasıdır. Bu yapılanmaya göre Aksaray’ın idari taksimi belli olacaktı. Buna göre Konya Vilayeti şu sancaklara ayrılmıştır: Konya, İçel, Niğde, Isparta, Teke⁹⁴. Buna göre Aksaray, Konya Vilayetine bağlı Niğde Sancağının bir kazası durumundadır⁹⁵. Ancak bu nizamnameden iki yıl sonra yayınlanan Osmanlı Devlet Salnamesinde⁹⁶ Karaman Eyaleti adının kullanıldığını görmekteyiz⁹⁷. Bu salnameye göre Karaman Eyaletinin idari yapısını Liva-i Teke, Liva-i Alaiye, Liva-i İçil, Liva-i Konya ve Liva-i Niğde olmak üzere 5 sancak oluşturmaktadır. Bu tarihte Aksaray, Niğde Livasına (Sancağına) bağlı bir kazadır. Aksaray Kazasının Niğde Livasına bağlı olmasından dolayı Niğde’nin kazalarını da burada vereceğiz. Niğde Livasının kaza ve nahiyelerinin birlikte ele alındığı görülmektedir: Niğde, Nahiye-i Yahyalı, Andığı (Anduğu) (Ortakaya), Bor maa Kayı, Şücaeddin (Ulukışla), Bereketli (Çamardı), Nevşehir, Karye-i Sultanhanı, Ürgüp, Nahiye-i Ayacık, Arapsun (Gülşehir), Aksaray, Eyüp İli, Koçhisar, Karaman, Kırşehir, Hacı Bektaş, maa Mucur, Nahiye-i Gerveli (Gelveri?), Aşiret-i Muhacirin-i Acem, Aşiret-i

88 Mehmet Ali Ünal, “Osmanlı Devleti’nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı”, *Osmanlı*, c. 6 (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 1999), 113.

89 *Düstur*, 1. Tertip, c. 1 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1289), 608.

90 Vecihi Tönük, *Türkiye’de İdare Teşkilatı* (Ankara: Kanaat Basımevi, 1945), 52, 137, 143.

91 Çadırcı, “Türkiye’de Kaza Yönetimi”, 250-251.

92 S. Selçuk Günay, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti Mülki Yapısında Aşiretler”, *Osmanlı*, c. 4 (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 1999), 190.

93 Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. 7, 128.

94 Osman Akandere, “Konya Vilayeti Salnamelerine Göre 1864-1904 Yılları Arasında Konya Sancağının İdari Yapısı”, *İpekyolu Dergisi*, c. I, Özel Sayı, (Konya 1998): 102.

95 Karal, *Osmanlı Tarihi*, c 7, 157-158; Tönük, İdari Teşkilat, 157-158.

96 Bundan sonra ODS olarak verilecektir.

97 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 4 (İstanbul: 1266/1850, 95 s.), 75-76.

Cerid, Aşiret-i Köçeklü, Aşiret-i Boynuince (Sarı Karaman), Aşiret-i Şerefli⁹⁸.

1852 (1269 H.) tarihli ODS'nde Konya Vilayetinin livalarına yer verilmiştir. Ancak livalara bağlı kaza isimleri verilmemiştir. Burada vilayetlerin ve livaların idarecilerine yer verilmiştir. Livaların idarecileri kaymakam olarak belirtilmektedir. Niğde Livasının kaymakamı rütbesi saniyeden Raşid Efendi'dir. Salmamede livaların hangi vilayete bağlı olduğutambelli olmadığındanhangilivanınhangi vilayeteaitolduğutespitedilememektedir⁹⁹. 1854 (1271 H.) tarihli ODS'nde Niğde Livasının 14 kazası görülmektedir. Bu kazaların isimleri şu şekildedir: Niğde, Nevşehir, Ürgüp, Bor maa Kayı, Bereketli (Çamardı), Şücaeddin, Arapsun, Aksaray, Koçhisar, Eyüp İli, Anduğı, Yahyalı, Hacı Bektaş, Sultan Hisarı, Salmanlı Kebir, Kırşehir, Mucur¹⁰⁰. Salmamede 14 kaza olduğu yazılmakta, ancak bunların tamamının kaza olduğunu kabul etmek güçtür. Bunların bazıları nahiye olsa gerek.

1855 (1272 H.) tarihli ODS'nde Konya Vilayeti, Karaman Eyaleti şeklindedir. Karaman Eyaleti'nin livaları; Konya, Hamit, Burdur, Teke, Alaiye, Niğde, İçil'dir. Her livanın kaymakamı da yazılmıştır. Niğde Livası'nın kaymakamı rabia rütbesinden Abdurrahman Efendi'dir¹⁰¹. Niğde Livasının kazaları da şu şekilde verilmektedir; Niğde, Nahiye-i Yahyalı, Anduğı (Ortakaya), Bor maa Kayı, Şücaeddin (Ulukışla), Bereketli (Çamardı), Nevşehir, karye-i Sultanhanı, Ürgüp, Nahiye-i Ayacık, Arapsun (Gülşehir), Aksaray, Eyüp İli, Koçhisar, Kırşehir, Hacı Bektaş, Mucur, Nahiye-i Gerveli, Salmanlu Kebiri, Aşiret-i Muhacirin-i Acem, Aşiret-i Cerid, Aşiret-i Köçeklü, Aşiret-i Boynuince (Sarı Karaman), Aşiret-i Şerefli olmak üzere 24 kazaya sahiptir¹⁰².

1856 (1273 H.) tarihli ODS'nde Niğde Livası'nın kazaları Niğde, nahiye-i Yahyalı, Anduğı (Ortakaya), Bor maa Kayı, Şücaeddin (Ulukışla), Bereketli (Çamardı), Nevşehir, Sultanhanı, Ürgüp, maa Nahiye-i Ayacık, Arapsun (Gülşehir), Aksaray, Eyübili, Koçhisar, Karaman, Kırşehir, Hacı Bektaş, Mucur, nahiye-i Gerveli, Salmanlu Kebiri, Aşiret-i Muhacirin-i Acem, Aşiret-i Cerid, Aşiret-i Köçeklü, Aşiret-i Boynuince (Sarı Karaman), Aşiret-i Şerefli olmak üzere 23 kazası vardır¹⁰³. ODS'nin 1857 (1274 H.), 1858 (1275 H.), 1859 (1276 H.) ve 1860 (1277 H.) tarihli salnamelerinde kaza sayısı 23 olarak geçmektedir¹⁰⁴. 1861 (1278 H.) tarihli salnamede ise sayı 20'ye düşmüştür. Kazalar; Niğde, Yahyalı, Anduğı (Ortakaya), Bor maa Kayı, Bereketli (Çamardı), Nevşehir, Ürgüp, maa Nahiye-i Ayacık, Arapsun (Gülşehir), Aksaray, Eyüp İli, Hacı Bektaş, Mucur, Koçhisar, Karaman, Kırşehir¹⁰⁵. Niğde Livasının kazaları 1862 (1279 H.), 1863 (1280 H.) ve 1864

98 *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, 1266, 77.

99 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 7 (İstanbul: Matbaa-i Maârif, 1269/1853, 105+1+5 s.), 73.

100 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1271/1855, Def'a 9 (İstanbul: Darü't-Tıbbaat'ül-Amire, 1271/1855, 117 s.), 85.

101 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 10 (İstanbul: Dar'üt-Tıbbaat'ül-Amire, 1271/1856, 129 s.), 66.

102 *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, 1272/1855, 91.

103 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 11 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1273/1856, 135 s.), 97.

104 *Salname-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, 1273/1856, 91. *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 13 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1275/1859, numarasız), 70; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 14 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1276/1860, Numarasız), 134-135; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 15 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1277/1861), 164.

105 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 16 (İstanbul: Darü't-Tıbbaat'ül-Amire, 1278/1861), 140.

(1281 H.) tarihli ODS’nde kaza sayıları aynı olduğundan tekrar edilmedi¹⁰⁶. 1865 (1282 H.) tarihli ODS’nde ise Niğde Livasının kaza sayısı 14 olarak verilmektedir. Kazalar; Niğde, Yahyalı, Anduğı (Ortakaya), Bor maa Kayı, Bereketlü (Çamardı), Nevşehir, Ürgüp, maa Nahiye-i Ayacık, Arapsun (Gülşehir), Aksaray, Eyüb İli, Hacı Bektaş, Mucur, Koçhisar, Karaman, Kırşehir¹⁰⁷. Niğde Livasının kaza sayısı 1866’da (1283 H.) 10’a düşmüştür. Bu kazalar; Nevşehir, Ürgüp, Aksaray, Bor, maa Kayı, Kırşehir, Anduğı, Yahyalı, Çamardı (Bereketlü)’dir¹⁰⁸. 1867 (1284 H.) tarihli ODS’nde bu sayı değişmemiştir¹⁰⁹.

1868 (1285 H.) tarihinde Konya Eyaleti, Konya Vilayeti şekline dönüştürülmüştür. Bu tarihte Niğde Livasının kaza sayısında bir değişiklik olmamıştır¹¹⁰. Aksaray 1868 (1285 H.) tarihli Konya Vilayet Salnamesine¹¹¹ göre Konya Vilayetine bağlı livalar şunlardı: Konya Livası (Karaman Kazası, Ereğli Kazası, Akşehir Kazası, Ilgın Kazası, Seyyid-i Şehri Kazası, Beyşehir Kazası, Hadim Kazası, Bozkır Kazası, Esbkeşan Kazası, Yalavaç Kazası), Hamid Livası (Burdur Kazası, Eğirdir Kazası, Uluborlu Kazası, Asikaraağaç Kazası, Tefenni Kazası), İçil Livası (Anamur Kazası, Mut Kazası, Gülnar Kazası, Silifke Kazası, Karataş Kazası), Niğde Livası (Nevşehir Kazası, Aksaray Kazası, Ürgüp Kazası), Antalya Livası (Alaiye Kazası, Elmalı Kazası, Akseki Kazası, Kızılkaya Kazası)¹¹². 1869’da (1286 H.) Niğde Livasının kaza sayısı 5’e düşmüştür. Niğde, Nevşehir, Kırşehir, maa Yahyalı Ürgüp, Aksaray¹¹³. Bu tarihte Aksaray’ın 190 köyü mevcuttur¹¹⁴. 1870 (1287 H.) ve 1871 (1288 H.) tarihli ODS’nde Niğde Livasının kazalarında bir değişiklik olmadığı belirtiliyorsa da¹¹⁵, 1870 (1287 H.) tarihli KVS’nde Bor Nahiyesinin kazalığa getirildiği görülmektedir¹¹⁶.

Daha önce birleştirilmiş olan Yahyalı ve Ürgüp kazaları, 1872’de (1289 H.) sadece Ürgüp olarak yazılmıştır. 1873’te (1290 H.) tarihinde Konya Vilayetine bağlı Niğde Sancağının kazaları; Bor, Nevşehir, Ürgüp, Aksaray’dır¹¹⁷. 1874 (1291 H.), 1875 (1292 H.), 1876 (1293 H.) ve 1877 (1294 H.) tarihlerinde Niğde Livasının kazalarında bir değişiklik

106 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 17 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1279/1862), 147; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 18 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1280/1863), 172; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 19 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1281/1864), 175.

107 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 20 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1282/1865), 164.

108 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 21 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1283/1866), 164-165.

109 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 22 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1284/1867), 175-176.

110 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 23 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1285/1868), 180.

111 Bundan sonra KVS olarak kullanılacaktır.

112 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1285/1868, 34-66.

113 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 24 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1286/1869), 199.

114 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1286/1869, 133 s.), 124.

115 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 25 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1287/1870), 219; *alname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 26 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1288/1871), 246.

116 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def’a 3, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1287/1870), 60.

117 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def’a 28 (İstanbul: Darü’t-Tıbaat’ül-Amire, 1290/1873), 249.

olmamıştır¹¹⁸. 1874 (1291 H.) tarihinde Aksaray Kazasının köy sayısı 185'tir¹¹⁹. 1876'da (1293 H.) bu sayı 195'e yükselmiştir¹²⁰. 1877'de (1294 H.) aynı kalmış¹²¹, 1879'da (1296 H.) yeniden 185'e düşmüştür¹²². 1878 (1295 H.) tarihinde Niğde Livasının kaza sayısı 5, nahiye sayısı 5, köy sayısı 439 olduğu görülmektedir. Daha önceki 4 yılda Niğde kaza olarak yazılmamış, burada Niğde kaza olarak gösterilmiştir. Nahiyeler Fertek (Niğde), Anduğu ve Şücaeddin (Bor'a bağlı), Arapsun (Nevşehir'e bağlı), Yahyalı (Ürgüp'e bağlı)¹²³. Aynı tarihli KVS'nde Niğde kaza olarak gösterilmemektedir¹²⁴. 1879 (1296 H.) ve 1880 (1297) tarihlerinde Niğde Livasının kazalarında bir değişiklik olmamıştır¹²⁵. 1879 (1296 H.) tarihli KVS'nde Niğde Sancağı yer almıştır. Kazalarda ise bir değişiklik görülmemektedir¹²⁶. 1881 (1298 H.) tarihinde Arapsun, Niğde Livasının kazası olmuş, Niğde ise kaza olarak yazılmamıştır. Bor, Aksaray, Nevşehir, Ürgüp ve Arapsun ile birlikte 5 kazaya sahiptir¹²⁷. 1882 (1299 H.) ve 1883 (1300 H.) tarihlerinde bu sayı aynen kalmıştır¹²⁸. 1883'de (1300 H.) Aksaray'ın 7 nahiyesi vardır. Bunlar; Dağ üstü, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Şerefli, Kuretli (Kurutlu), Salari nahiyeleridir¹²⁹. 1884 (1301 H.) ve 1885 (1302 H.) tarihli KVS'nde aynı nahiyeler tekrar edilmişlerdir¹³⁰. 1894 (1312 H.) ve 1896 (1314 H.) tarihli KVS'nde Dağ Üstü, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Salari, Çöl ve Ovacık nahiyelerine sahiptir¹³¹.

1883'te (1301 H.) Niğde kaza olarak yazılmamış, diğer kazalarda bir değişiklik olmamıştır¹³². 1884 (1301 H.), 1885 (1302 H.) ve 1886 (1303 H.) tarihli KVS'nde Aksaray

-
- 118 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1291/1874, 65-70; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1292/1875, 65-70; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1293/1876, 83-89; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 10, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1294/1877, 159 s.), 82-87; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 11, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1295/1878, 163 s.), 83-88; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 29 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1291/1874), 251; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 30 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1292/1875), 249; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 31 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1293/1876), 249; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 32 (İstanbul: Halil Efendi Matbaası, 1294/1877), 468.
- 119 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1291/1874, 174.
- 120 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 31 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1293/1876), 145.
- 121 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1294/1876, 152.
- 122 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 11, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1296/1879, 175 s.), 141.
- 123 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 33 (İstanbul: Rıza Efendi Matbaası, 1295/1878), 268.
- 124 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1295/1878, 83-88.
- 125 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 34 (İstanbul: Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, 1296/1879), 191; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 35 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1297/1880), 222.
- 126 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1296, 132-145.
- 127 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1298/1881), Def'a 36 (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1298/1880), 80.
- 128 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1299/1882), Def'a 37 (İstanbul: Matbuaat-ı Maarif, 1299/1882), 74; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1300/1883), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 38. Sene, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Matbaa-i Ebu'zZiya, 1300/1883), 302.
- 129 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 16, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1300/1883, 232 s.), 169.
- 130 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 17, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1301/1884, 220 s.), 146; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 18, (Konya: : Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1302/1885, 184 s.), 102.
- 131 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 27, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1312/189), 286-380; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 29, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1314/1896), 276-367.
- 132 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1301/1884, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 39. Sene, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1301/1884), 22.

Kazasının nahiyeleri verilmiştir. Bu nahiyeler yukarıda verilen nahiyelerle aynıdır. Bunlar; Dağ, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Şerefli, Kuretli (Kurutlu), Salari¹³³. 1885'te (1302 H.) bir değişiklik yoktur¹³⁴. 1886'da (1303) Nevşehir, Arapsun, Aksaray, Bor, Ürgüp'ün yanı sıra Maden yeni kaza olarak ilave edilmiştir. Ayrıca Şücaeddin, Yahyalı ve Fertek nahiyelerinin yanına Misli Nahiyesi de eklenmiştir¹³⁵. 1887 (1304 H.) ve 1888 (1305 H.) tarihlerinde bir değişiklik görülmemektedir¹³⁶. 1889 (1306 H.) tarihinde Niğde Livasının kazaları ve köyleri de verilmiştir. Niğde Sancağının merkezi olarak Nefs-i Niğde kullanılmış ve 66 köye sahiptir. Misli Nahiyesinin 14 köyü, Fertek nahiyesinin de 11 köyü vardır. Toplam da 2 nahiyesi ve 91 köyü bulunmaktadır. Nevşehir Kazasının 24 köyü, Ürgüp Kazasının 28 köyü, Aksaray Kazasının 160 köyü¹³⁷, Bor Kazasının 22 köyü, Maden (Hamid) Kazasının 24 köyü, Arapsun Kazasının 14 köyü vardır¹³⁸. Aksaray'ın 160 olan köy sayısı 1309, 1313, 1319, 1321, 1323 ve 1325 tarihli ODS'nde 160 köydür¹³⁹. 1307'de kazalarda bir değişiklik görülmemektedir. Maden kazasının köy sayısı 34'e çıkmıştır¹⁴⁰. 1307¹⁴¹ ve 1308'de kazalarda bir değişiklik olmamış, Nevşehir kazasının köy sayısı 34'e çıkmıştır¹⁴². 1309, 1310, 1311, 1312, 1313 ve 1314'de bir değişiklik yoktur¹⁴³. 1310'da Aksaray'la ilgili

-
- 133 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1301, 146; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1302, 102; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1303, 215-218.
- 134 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1302/1885, Sene-i Hicriyesine Mahsus, Def'a 40, Tertib Eden: Maarif Nezareti (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1302/1885), 69.
- 135 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1303/1886, Sene-i Hicriyesine Mahsus, Def'a 41, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1303/1886), 63.
- 136 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1304/1887, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 42. Sene, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1304/1887), 64; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1305 /1888), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 43. def'a, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1305/1888), 60.
- 137 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1306/1889, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 44. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1306/1889), 505.
- 138 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1306, 504-505.
- 139 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1309/1891, 47. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1309/1891), 563; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1313 (1895), 51. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, İstanbul: Matbaa-i Amire, (1313/1895), 65; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1319/1901, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 57. Sene, (İstanbul: Daru'l-Hilafeti'l-Aliye Malumat-Tahir Bey Matbaası, 1319/1901), 563; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1321/1903), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 59. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası, 1319/1903), 637; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1323/1905), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 61. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1321/1905), 721; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1325/1907, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 63. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1322 /1907), 781.
- 140 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1307/1889 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 45. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1307/1889, 542-543.
- 141 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 23, (Konya: 1307/...246 s.), 124-127.
- 142 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1308/1890, 46. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1308/1890), 534-535.
- 143 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1309/1891, 47. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1309/1891), 562-563; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1310 (1892), 48. Sene, Tertib Eden Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1310/1892), 570-571; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1311/1893), 49. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1311/1893), 605-606; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1312/1894), 50. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1312/1894),

bilgilerde Aksaray'ın köylerinden bahsedilmektedir. Buna göre Aksaray'ın köy sayısı 136'ya gerilemiştir. Neredeyse 55 kadar köy eksilmiştir¹⁴⁴. 1312'de Aksaray kazasının köy sayısı aynı kalmıştır. 1312 tarihli KVS'nde Niğde Sancağında Hamidiye kazası görülmektedir. Bu kaza Madenin diğer bir adı olsa gerek. Hamid diye de geçmektedir¹⁴⁵. 1312 ve 1314 tarihli KVS'nde Aksaray kazasının nahiyeleri şu şunlardır: Dağ Üstü, Su Üstü, Ekecik, Hacı Ahmedli, Salari, Çöl ve Ovacık'tır¹⁴⁶. 1314'te köy sayısı 156'ya çıkmıştır¹⁴⁷. 1315'te Niğde Sancağının 6 kazası, 3 nahiyesi 383 köyü mevcuttur¹⁴⁸. 1316'da 4 kazası 3. Sınıf kazaya yükseltilmiştir. Bunun dışında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır¹⁴⁹. 1317'de sadece Maden kazası 3. Sınıf kazalığa alınmıştır¹⁵⁰. 1318, 1319, 1320 ve 1321'de bir değişiklik görülmemektedir¹⁵¹. 1322'de sadece Nevşehir kazası 1. Sınıf kazaya yükseltilmiştir¹⁵². Bu tarihte Aksaray'ın köy sayısı 158 olarak verilmiştir¹⁵³. Aynı tarihte KVS'nde Aksaray kazasının köy sayısı 165'tir¹⁵⁴. 1323 ve 1324'te aynen korunmuştur¹⁵⁵. 1325'te Ürgüp'e bağlı olan Yahyalı Niğde kazasına bağlı bir nahiye olmuştur¹⁵⁶. 1326'da Niğde Sancağı birinci sınıf sancağa yükseltilmiştir¹⁵⁷. 1327'de Niğde Sancağının kaza sayısında bir artış olmuş,

620-621; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1313/1895, 51. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1313/1895), 652-653; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1314/1896), 52. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1314/1896), 664-665.

144 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 25, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1310/1894), 251.

145 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1312/1894, 235.

146 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1312/1894, 286-380; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 29, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1314/1896), 276-367.

147 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1314/1896, 276-367.

148 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1315/1897, Senesine Mahsus, 53. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası, 1315/1897), 416.

149 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1316/1898), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 54. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası ve Mahmut Bey Matbaası, 1314/1898), 482.

150 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1317/1899), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 55. Sene, (İstanbul: Daru'l-Hilafeti'l-Aliye Matbaa-i Amire, 1315/1899), 466-467.

151 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1318/1900), Sene-i Hicriyesine Mahsus, 56. Sene, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası-Serviçen Matbaası, 13168/1900), 512-513, *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1319/1901, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 57. Sene, (İstanbul: Daru'l-Hilafeti'l-Aliye Malumat-Tahir Bey Matbaası, 1319/1901), 562-563; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1320/1902, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 58. Sene, (İstanbul: Darü't-Tıbaatü'l-Amire, 1320/1902), 584-585; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1321 (1903) Sene-i Hicriyesine Mahsus, 59. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası, 1321/1903), 636-637.

152 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1322/1904, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 60. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şurekası, 1322/1904), 650-651.

153 *Salnâme-i Vilayet-i Konya* (İstanbul: Matbaa ve Kütübhâne-i Cihan, 1332/1904, 834 s.), 343.

154 *Salnâme-i Vilayet-i Konya* (Konya: Vilayet Matbaası, 1322/1904, 340 s.), 331.

155 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1323/1905, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 61. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1321/1905), 720-721; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1324/1906, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 62. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1322/1906), 784-785.

156 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1325/1907, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 63. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1325/1907), 780-781.

157 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1326/1910, Sene-i Maliyesi, 65. Sene, (İstanbul: Selanik Matbaası, 1326/1910), 704-705.

Ulukışla kaza yapılmıştır (43 köye sahiptir). Aksaray'da 2. Sınıf kazalığa getirilmiştir¹⁵⁸. 1328'de Arapsun'un köy sayısı 50'ye yükselmiştir¹⁵⁹.

Aksaray kazasının köyleri KVSnin 1291/1874-1332/1914 tarihleri arasına göre şu şekildedir¹⁶⁰: 1286/1869 190 köy, 1288/1871 186 köy, 1289/ 205 köy, 1291/1874 185 köy, 1293/1876 195 köy, 1294/1877 195 köy, 1296/1878 185 köy, 1310/1892 136 köy, 1312/1894 136 köy, 1314/1896 151 köy, 1322/1904 165 köy, 1332/1914 158 köy. ODS ile KVSndeki köy sayıları aynı değildir. 1306/1888'den 1325/1907 aralığında köy sayıları 160 olarak verilmiştir¹⁶¹.

1288 tarihli KVS'nde Aksaray kazasının köyleri şu şekilde verilmektedir¹⁶².

Aksaray Kasabası	Çatalçeşme Karyesi	Hamzalı Karyesi
Abalı Karyesi	Çelceler Karyesi	Hanobası Karyesi
Abauşağı (Karyesi)	Çerkesuşağı	Harbendeli (Harmandalı)
Abdiuşağı Karyesi	Çiftevi Karyesi	Helvadere Karyesi
Acem Karyesi	Çimi Karyesi	Hireli Karyesi
Acıpınar Karyesi	Çullu Karyesi	Ilıca Karyesi
Akarca Karyesi	Dadılar Karyesi	İsmailli Karyesi
Alaca Karyesi	Davarlı Karyesi	Kaçarlı Karyesi
Aliuşağı Karyesi	Dehneli Karyesi	Kaçarlı Süleyman
Aşağı Kabakulak Karyesi	Demirciobası	Kadıncık Karyesi
Balcı Karyesi	Derevnik Karyesi	Kaleköy Karyesi
Baltalı Karyesi	Devedamı Karyesi	Karaboğaz Karyesi
Barlasan Karyesi	Devekovan karyesi	Karasenir Karyesi
Bayhaş Karyesi	Durmasanlı Karyesi	Kasımoğlu karyesi
Bebek Karyesi	Ediği Karyesi	Kederli Karyesi
Bektaşderesi Karyesi	Elçiler Karyesi	Kılıçlı Karyesi

158 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1327/1911, Sene-i Maliyesi, 66. Sene, (İstanbul: Selanik Matbaası, 1327/1911), 752.

159 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1328/1912, Sene-i Maliyesi, 67. Sene, (İstanbul: Selanik Matbaası, 1328/1912), 767.

160 *Salnâme-i Vilayet-i Konya* 1286/1869, 124; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 4, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1288/1871, 221 s.), 179-187; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, Def'a 5, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1289), 164-174; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1291/1874, 174; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1293/1876, 145; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1294/1876, 152; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1296/1878, 141; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1310/1894, 251; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1312/1894, 235; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1314/1896, 276-367; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1322/1904, 331; *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1332/1914, 343.

161 *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1306/1888, 505; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1309/1891, 563; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1313/1895, 65; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1319/1901, 563; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1321/1903, 637; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1323/1905, 721; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1325/1907, 781.

162 *Salnâme-i Vilayet-i Konya*, 1288, 179-187.

Bektik Karyesi	Emmiler Karyesi	Kırınıni Karyesi
Bila Zaviyesi Karyesi	Emmiler Karyesi	Kısacabık Karyesi
Bohisağır Karyesi	Fadıllı Karyesi	Kızılkaya Karyesi
Bostanlı Karyesi	Fakihuşağı Karyesi	Kızılköy Karyesi
Bozkır Karyesi	Gelesin Karyesi	Kömbek Karyesi
Camili Karyesi	Göde Karyesi	Körlük Karyesi
Cancan Karyesi	Gödeler Karyesi	Kurtini Karyesi
Canin Karyesi	Gögsügüzel Karyesi	Kütüklü Karyesi
Ceceli Karyesi	Gökler Karyesi	Lefkere Karyesi
Cerit Karyesi	Göreçli Karyesi	Macarlı Karyesi
Cıngıl Karyesi	Hacı İbrahımuşağı Karyesi	Mamalı Karyesi
Cumali Karyesi	Hacıahmetli Karyesi	Mezgit Karyesi
Çangıllı Karyesi	Hacıbektaşlar Karyesi	Mezgit Karyesi
Çardak Karyesi	Hacıhasanlı Karyesi	Muhlis Obası Karyesi
Muslular Karyesi	Simanlı Karyesi	Vayvay Karyesi
Nernek Karyesi	Sipahiler Karyesi	Veysifadılı karyesi
Nurgöz karyesi	Sofular Karyesi	Yağmur Hüyüğü Karyesi
Ortaköy	Sulak Uşağı Karyesi	Yanlı Karyesi
Oymaagaç Karyesi	Sultanhanı (Karyesi)	Yanyoran Karyesi
Örencik Karyesi	Susarı Karyesi	Yeni Şaban Karyesi
Sadıklar Karyesi	Şebanlı Karyesi	Yeniceköy Karyesi
Sağırkaraca Karyesi	Şikkuyusu karyesi	Yeniköy Karyesi
Salır Karyesi	Taktan Karyesi	Yenipınar Karyesi
Salmanlı Karyesi	Taşdeliler Karyesi	Yerli Karyesi
Saraycık Karyesi	Tepeköy Karyesi	Zengenlik Karyesi
Sarıağıl Karyesi	Terlemez Karyesi	Ziyaret Karyesi
Sarıkaraman Karyesi	Ulukışla Karyesi	
Satansarı Karyesi	Üzerlik Karyesi	
Selmanlı Karyesi		

1285 tarihinde Aksaray kaza olup, Niğde livasına bağlıydı. Niğde livasının üç kazasından biri olan Aksaray'ın, kaza idaresi kaymakam, naib, sandık emini ile meclis-i idare ve meclis-i de'avi adında da iki meclisten oluşmaktaydı¹⁶³.

5. Erken Cumhuriyet Döneminde Aksaray'ın Mülki Taksimatı

Aksaray'ın mülki idaresi Osmanlı'nın son dönemlerinde Niğde sancağına bağlı kaza durumundadır. Milli Mücadele döneminde Aksaray'ın mülki yapısında değişiklik meydana gelmiştir. 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisine Niğde sancağı mebusu olarak giren Vehbi Bey'in (Çorakçı) Aksaray'ın sancak olması için girişimleri sonuç vermiş, 14 Ekim

1920 tarihinde Aksaray “liva” olmuştur. Aksaray’ın liva haline getirilmesinde Aksaray halkının milli mücadeleye olan desteğinin etkisi olduğu söylenebilir. Halk para, mal ve zahire yardımında bulunmuştur. M. Kemal, milli mücadeleye Aksaray halkının desteğini sağlamada önemli rol oynayan Vehbi ve Hadi beyleri taltif etmiş, Niğde Mebusu olan Vehbi Bey’in Aksaray’ın liva talebini de desteklemiştir¹⁶⁴. Vehbi Bey, Aksaray kazasının liva haline ifrağına dair kanun teklifi vermiş, Lâyiha. Encümenine, sonra Dahiliye ve Muvazenei Maliye encümenlerine havale olunmuştur¹⁶⁵. İçişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun tasarısı kabul edilerek merkezi Aksaray kazası olmak üzere Aksaray, Koçhisar ve Arapsun’dan oluşan Aksaray livası teşekkül edilmiştir¹⁶⁶.

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu iktisadi ve sosyal ilişkileri dikkate alınarak mülki yapıda liva kaldırılmıştır¹⁶⁷. 1921 Anayasasında “Türkiye, coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet nokta-i nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara münkasım olup kazalar da nahiyelerden tereküb eder.”¹⁶⁸ denmiştir. Cumhuriyet’in kurulmasından sonra Türkiye’nin idari taksimatında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye’nin idari taksimatı 74 vilayet şeklinde düzenlenmiştir. 1923 yılındaki düzenlemeyle Aksaray vilayet konumuna getirilmiştir¹⁶⁹. Abdullah Sabri Bey (Karter) (d.1867/ö.1939) Aksaray valisi olarak tayin edilmiştir¹⁷⁰. 1925 yılında vilayet sayısı 65’e düşürülmüştür. 1925 yılında Aksaray, söz konusu 65 vilayet arasındadır¹⁷¹. Aksaray vilayeti, merkez kaza, Koçhisar ve Arapsun kazalarıyla, Panlı nahiyesi ile 298 karyeden oluşmaktadır¹⁷². Merkez kazanın 179, Arapsun kazasının 4, Koçhisar kazasının Panlı nahiyesi ile beraber 103 karyesi vardır. Vilayetin toplamda 3259 karyesi mevcuttur¹⁷³. 1928 tarihli Büyük Ticaret Salnamesinde Aksaray Vilayetinin kazaları merkez, Koçhisar ve Arapsun’dur. Söz konusu tarihte vilayet sayısı 63’tür. Bu sayı 1926 tarihli Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu ile değişikliğe uğramıştır¹⁷⁴. 1933 yılında hazırlanan ve meclise sunulan “Bazı vilâyetlerin kaldırılması ve bazılarının

164 İbrahim Hakkı Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*, II, İstanbul, (İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1974), 2695-2696.

165 T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Devre: I, cilt 4, İçtima Senesi 1, 70. İçtima, 22 IX 1336, Çarşamba, 265; TBMM Zabıt Ceridesi, cilt 4, Devre 1, İçtima Senesi 1, 8 IX 1336 tarihli birinci içtimadan 6 X 1336 tarihli yetmiş dokuzuncu içtima kadar. TBMM Zabıt kalemi müdürlüğüne hazırlanmıştır. 3. Basılış (Ankara: TBMM Basımevi, 1981), 385.

166 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 1-14-2.

167 Tönik, İdari Teşkilat, 259.

168 *Kabulünün 100. Yılında 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Belgeler*, (Ankara: 2021), 22.

169 *Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları*, 2023, c. 4 (Ankara: TBMM Basımevi, 2023), 181-182; Baykara, *Anadolu’nun İdarî Taksimatı*, 140-143.

170 *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*, 9-15-10.

171 *Türkiye Cumhuriyeti, Büyük Ticaret Salnamesi*, hazırlayan: İsmail Hakkı ve Şürekası (İstanbul: Malul Gaziler Neşriyat Şirketi, 1928), 4-16; *Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları*, 2025, c. 4 (Ankara: TBMM Basımevi, 2025), 553-554.

172 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1925-1926*, (İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, 1926), 342; *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926-1927*, (İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, 1927), 528.

173 *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*, 1926-1927, 528.

174 *Büyük Ticaret Salnamesi*, 4-16.

birleştirilmesi hakkında 1/575 numaralı kanun lâiyhası¹⁷⁵ mecliste tartışılmış ve “Bazı vilâyetlerin ilgası ve bazılarının birleştirilmesi hakkındaki kanunun” 3. Maddesine göre “Aksaray vilâyeti lâğvolunmuştur. Aksaray kaza haline konularak, Arapsun kazası ile birlikte Niğde vilâyetine bağlanmıştır. Şerefli Koçhisar kazası lâğvedilerek nahiye haline konulmuş ve Ankara vilâyetine raptolunmuştur.”¹⁷⁶ Aksaray mebusu Besim Atalay’ın söz konusu kanun maddesine dair mecliste savunma niteliğini haiz konuşması dikkate alınmayarak Aksaray’ın vilayetliğı, vilayetliğin şartlarını taşımadığı gerekçesiyle lâğvedilmiştir¹⁷⁷.

Sonuç

Kent tarihi monografisi üzerine yapılan bu çalışmada, Aksaray’ın mülki idaresinin tarihsel süreçte geçirdiği aşamaları tespit etmede önemli veriler elde edildiği görülmektedir. Türk siyasal-yönetmel örgütlenmelerinde Aksaray’ın farklı devlet örgütlenmeleri farklı mülki yapılar da konumlandırılmıştır. Selçuklu ve Karamanoğulları dönemlerinde idari birim olarak sancak statüsünde olan Aksaray, Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetine girdikten sonra söz konusu idari vasfını devam ettirdiği, 1864 Vilayet Nizamnamesine kadar mülki taksimatta liva konumunda olduğu, ancak bu tarihten sonra kaza durumuna düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Aksaray, devlet ve Konya vilayet salnamelerinde Konya vilayeti Niğde Sancağına bağlı kaza olarak geçmektedir. Bu durumun 1920 yılına kadar devam ettiği, söz konusu tarihte mülki idarede liva konumuna getirildiği, 1923 yılında da vilayet olduğu görülmektedir. 1933 yılına kadar vilayet olarak mülki taksimattaki yerini alan Aksaray, yine Niğde vilayetinin bir kazası durumuna getirilmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 1-14-2.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 9-15-10.

Salnameler

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1310 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 48. Sene, Tertib Eden Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1310/1892)

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1311 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 49. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1311/1893).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1312 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 50. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1312/1894).

175 TBMM ZC, 54. İnikad, Devre 4, c. 15, İçtima 2, 20 V 1933 Cumartesi (Ankara: TBMM Basımevi, 1933), 199

176 TBMM ZC, c. 15, İçtima 2, 20 V 1933, 5.

177 TBMM ZC, c. 15, İçtima 2, 20 V 1933, 2.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1313 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 51. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1313/1895).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1314 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 52. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Daire-i Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1314/1896).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1314 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 54. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası ve Mahmut Bey Matbaası, 1314/1898), 482.

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1315 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 53. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası, 1315/1897).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1317 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 55. Sene, (İstanbul: Daru'l-Hilafeti'l-Aliye Matbaa-i Amire, 1315/1899).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1318 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 56. Sene, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası-Serviçen Matbaası, 13168/1900).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1319 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 57. Sene, (İstanbul: Daru'l-Hilafeti'l-Aliye Malumat-Tahir Bey Matbaası, 1319/1901).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1320 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 58. Sene, (İstanbul: Darü't-Tıbaatü'l-Amire, 1320/1902).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1321 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 59. Sene, (İstanbul: Alem Matbaası Ahmet İhsan ve Şurekası, 1321/1903).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1322 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 60. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan ve Şurekası, 1322/1904).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1323 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 61. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1321/1905).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1324 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 62. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1322/1906).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1325 Sene-i Hicriyesine Mahsus, 63. Sene, (İstanbul: Matbaa-i Ahmet İhsan, 1322 /1907).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1326 Sene-i Maliyesi, 65. Sene, (İstanbul: Selanik Matbaası, 1326/1910).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1327 Sene-i Maliyesi, 66. Sene, (İstanbul: Selanik Matbaası, 1327/1911).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1328 Sene-i Maliyesi, 67. Sene, (İstanbul: Selanik Matbaası, 1328/1912).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 10 (İstanbul: Dar'üt-Tıbbaat'ül-Amire, 1271/1856, 129 s.).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 11 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1273/1856, 135 s.).

- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 13 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1275/1859, numarasız).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 14 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1276/1860, Numarasız).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 15 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1277/1861), 164.
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 16 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1278/1861).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 17 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1279/1862).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 18 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1280/1863).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 19 (İstanbul: Takvimhane-i Amire, 1281/1864).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 20 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1282/1865).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 21 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1283/1866).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 22 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1284/1867).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 23 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1285/1868).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 24 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1286/1869).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 25 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1287/1870).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 26 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1288/1871).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 28 (İstanbul: Darü't-Tıbaat'ül-Amire, 1290/1873).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 29 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1291/1874).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 3 (İstanbul: Tabhane-i Amire, 1265/1849, 128 s.).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 30 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1292/1875).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 31 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1293/1876).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 31 (İstanbul: Matbuat-ı Maarif, 1293/1876).
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, Def'a 32 (İstanbul: Halil Efendi Matbaası, 1294/1877).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 33 (İstanbul: Rıza Efendi Matbaası, 1295/1878).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 34 (İstanbul: Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, 1296/1879).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 35 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1297/1880).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 36 (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1298/1880).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 37 (İstanbul: Matbuaat-ı Maarif, 1299/1882).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 4 (İstanbul: 1266/1850, 95 s.).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 7 (İstanbul: Matbaa-i Maârif, 1269/1853, 105+1+5 s.).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Def'a 9 (İstanbul: Darü't-Tıbbaat'ül-Amire, 1271/1855, 117 s.).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 38. Sene, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Matbaa-i Ebu'zZiya, 1300/1883).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 39. Sene, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1301/1884).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, Def'a 40, Tertib Eden: Maarif Nezareti (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1302/1885).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, Def'a 41, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1303/1886).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 42. Sene, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1304/1887).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, Def'a 43, Tertib Eden: Maarif Nezareti, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1305/1888).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 44. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Mahmut Bey Matbaası, 1306/1889).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 45. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1307/1889).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 47. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1309/1891).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 47. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1309/1891).

Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, Sene-i Hicriyesine Mahsus, 46. Sene, Tertib Eden: Sicill-i Ahval Komisyon-ı Umumisi, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1308/1890).

Salnâme-i Vilayet-i Konya (Konya: Vilayet Matbaası, 1322/1904, 340 s).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, (İstanbul: Matbaa ve Kütübhâne-i Cihan, 1332/1904).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 1, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1285/1868). Digital veri için bkz. <https://isamveri.org/Salnâme/sayilar.php?sidno=D02901>

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 10, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1294/1877)

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 11, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1295/1878).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 12, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1296/1879).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 16, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1300/1883).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 17, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1301/1884).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 18, (Konya: : Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1302/1885).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 2, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1286/1869).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 23, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1307/1889).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 25, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1310/1894).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 27, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1312/189).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 29, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1314/1896).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 3, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1287/1870).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 4, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1288/1871).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 5, (Konya: Matbaa-i Vilayet-i Konya, 1289/1872).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 7, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1291/1874).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 8, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1292/1875).

Salnâme-i Vilayet-i Konya, Def'a 9, (Konya: Konya Vilayeti Matbaası, 1293/1876).

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi 1925-1926, (İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, 1926).

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi 1926-1927, (İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye, 1927).

Türkiye Cumhuriyeti, Büyük Ticaret Salnâmesi, hazırlayan: İsmail Hakkı ve Şürekası (İstanbul: Malul Gaziler Neşriyat Şirketi, 1928).

Zabıt Ceridesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Cilt 4, Devre 1, İçtima Senesi 1, 8 IX 1336 tarihli birinci içtimadan 6 X 1336 tarihli yetmiş dokuzuncu içtimaa kadar. TBMM Zabıt kalemi müdürlüğünce hazırlanmıştır. 3. Basılış (Ankara: TBMM Basımevi, 1336), 265, 385.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Cilt 15, Devre 4, 54. İnikad, İçtima 2, 20 V 1933 Cumartesi (Ankara: TBMM Basımevi, 1933), 199, 2, 5.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Cilt 4, Devre: I, İçtima Senesi 1, 70. İçtima, 22 IX 1336, Çarşamba, 265;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 2023, c. 4 (Ankara: TBMM Basımevi,

2023).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, 2025, c. 4 (Ankara: TBMM Basımevi, 2025), 553-554.

Düstur

Düstur, 1. Tertip, c. 1 (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1289), 608.

Telif Tedkik Eserler

Akdağ, Mustafa. *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*. c. 1, İstanbul: Cem Yayınevi, 1974.

Baykara, Tuncer. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdarî Taksimatı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1988.

Bozkurt, Ö. – Turgay, E. *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, (Ankara: TODAİE, 1998).

Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi*. c. 2, İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1948.

Gabriel, Albert. *Niğde Tarihi*. çeviren Mehmet Akif Tütenk, Ankara: Bengi Matbaası, 1962.

Gibbons, Herbert Adam. *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. çeviren Ragıp Hulusi, İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.

Gül, Muammer. *Selçuklulardan Günümüze Konya'nın Sosyo- Politik Yapısı*. Konya: Konya İl Emniyet Müdürlüğü Ar Ge yay.,2003.

Hayrullah Efendi Tarihi. Osmanlı Devleti Tarihic. 1, hazırlayan: Zuhuri Danişman, İstanbul: Son Havadis Yayınları, 1972.

İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. çeviren Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2004.

Kabulünün 100. Yılında 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Belgeler. Ankara: 2021.

Kafesoğlu, İbrahim -Yılmaz Öztuna. *Türk Tarihi I*, (Ankara: Yaykur Yay., 1977).

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*. c. VI, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1995.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa. *Osmanlı Sultanları Tarihi: Tevarihî's-Selatini'l-Osmaniye*. çeviren Konyalı İbrahim Hakkı, İstanbul: Türkiye Yayınevi, t.y.

Kılıç, Orhan. *18. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı Devleti'nin İdari Taksimatı-Eyalet ve Sancak Tevcihatı*. Elazığ: Ceren Matbaacılık, 1977.

Kınal, Füzulan. *Eski Anadolu Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1987.

Konyalı, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*. c. I, II, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1974.

Konyalı, İbrahim Hakkı. *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. Konya: Yeni Kitap Yay., 1964.

Lloyd, Seton. *Türkiye'nin Tarihi*. çeviren Ender Varinlioğlu, Ankara: Tubitak Yay., 2002.

Necmettin, Aygün. *Aksaray Nüfus Defterleri*. c. 3, Ankara: Aksaray Üniversitesi Yay., 2016.

- Nizamettin Şami. *Zafername*. Farsçadan çeviren Necati Lugal, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1987.
- Ortaylı, İlber. *Türkiye İdare Tarihi*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1979.
- Özer, Ergenç. *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı, 1995.
- Quataert, Donald. *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*. çeviren Ayşe Berktaş, İstanbul: İletişim Yay., 2011.
- Ramsay, William. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. çeviren Mihri Pektaş, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.
- Sevin, Veli. *Demir Çağı, Kapadokya*. İstanbul: Ayhan Şahenk Vakfı Yay., 2000.
- Solakzade Mehmed Hemdemi Çelebi, *Solakzade Tarihi*, c. 1, hazırlayan Vahid Çabuk (Ankara: KBY, 1989).
- Tönük, Vecihi. *Türkiye'de İdare Teşkilatı*. Ankara: Kanaat Basımevi, 1945.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyasi Tarih - Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)*. İstanbul: Boğaziçi Yay., 1996.
- Tursun Bey. *Tarihi Ebu'l-Feth*. yayınlayan A. Mertol Tulum, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1997.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı - Rıdvan Nafiz Edgüer. *Sivas Şehri*. hazırlayan Recep Topralı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2014.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 2019.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*. Ankara: TTK Yay., 1970.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*. c. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.
- Yıldırım, Fahri. *Seyyahların Gözünden Aksaray ve Çevresi*. editör: Taner Aslan, Aksaray: Aksaray Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2012.
- Yörük, Doğan. *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*. Konya: Tablet Kitabevi, 2005.

Makaleler

- Akandere, Osman. "Konya Vilayeti Salnâmelerine Göre 1864-1904 Yılları Arasında Konya Sancağının İdari Yapısı", İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi, c. 1, özel sayı I (Konya 1998): 99-130.
- Akbal, Fazıla. "1831 Tarihinde Osmanlı İmparatorluğunda İdari Taksimat ve Nüfus". *Belleten*, c. 15, sy. 60 (1951): 617 - 628,
- Bilge, Sadık Müfit. "Karaman Eyaletinin Tarihi Coğrafyası ve İdari Taksimatı (XV.-XVIII. Yüzyıllar). [*Historical Geography and Administrative Division of the Karaman Province (XVth-XVIIIth Centuries)*]", in: *International Review of Turkish Studies*, Volume: 1, Issue:

1, (Spring 2011): 50-66.

Burhan, Tezcan. "Aksaray Çevresinden Derlenen Eserler". *Belleten*, c. 22, sy. 88 (1958): 517-526.

Çadırcı, Musa. "Türkiye'de Kaza Yönetimi (1840-1876)". *Belleten*, c. 53, sy. 206 (1989): 237, 250.

Emecen, Feridun M, İlhan Şahin. "Osmanlı Taşra Teşkilâtının Kaynaklarından 957-958 (1550-1551) Tarihli Sancak Tevcih Defteri I". *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, c. XIX, sy. 23 (Ankara 1999): 55-122.

Erdoğan, Mehmet Akif. "Karaman Vilayetinin İdarî Taksimatı". *Osmanlı Araştırmaları*, c. XII, (İstanbul 1992): 425-430.

Gökbilgin, Tayyip. "XVI. Yüzyılda Karaman Eyaleti ve Larendede (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri", *Vakıflar Dergisi*, VII, (Ankara 1968): 29;

Görel, İsmail Hakkı. "Memleketimizde Vilayet İdaresi Tarihine Bir Bakış". *İdare Dergisi*, yıl 16, sy. 173 (Mart-Nisan 1945): 146-169.

Göyünç, Nejat. "Osmanlı Devleti'nde Taşra Teşkilatı (Tanzimat'a Kadar)". *Yeni Türkiye Osmanlı Özel Sayısı*, c. 6 (Teşkilat), editör: Güler Eren, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999),

Gülçur, Sevil. "Aksaray, Niğde ve Nevşehir İlleri 1993 Yüzey Araştırması". *12. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1995.

Günaltay, Şemseddin. *Yakın Şark*. c. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1987.

Günay, S. Selçuk. "XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti Mülki Yapısında Aşiretler". *Osmanlı*, c. 4 editör: güler Eren, (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 1999).

Güngördü, Nedret. "Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı Devletinde Mülki İdare". *Doktora Tezi*, Ankara 1988.

İpşirli, Mehmet. "Beylerbeyi". *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 6, (İstanbul: Türkiye diyanet Vakfı Yay., 1992): 69-74.

Karagel, Hulusi. "Mülki İdare Sınırlarının Belirlenmesi İle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar ve Türkiye'deki Geçerli Uygulamalar", *Ankara Üniversitesi, Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM)*,

Kaya, Mehmet. "XX. Yüzyıl Başlarında Niğde Sancağının Nüfusuna Dair". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 19 (Bahar 2006): 193-210.

Keleş, Nevzat. "Büyük Selçuklular Devrinde Şehirlerin İdaresi". *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 3, sy. (2019): 292-311.

Kocaman, Sinan. "Kars İli'nin İdari Coğrafya Analizi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, sy 29 (2014): 271-292

Oral, Mehmet Zeki. "Aksaray'ın Tarihi Önemi ve Vakıfları". *Vakıflar Dergisi*, sy. 5 (1962): 223-240.

Ortaylı, İlber. “Osmanlı İmparatorluğunda İdari Modernleşme ve Mahalli İdare Alanındaki Gelişmeler”. *İdare Hukuku ve İlimler Dergisi*, c. 3, sy. 1-3 (1982): 137-138.

Öz, Mehmet. “Osmanlı Klasik Döneminde Anadolu Kentleri”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. 3, sy. 6 (2005): 57-88.

Özcan, Koray. “Ortaçağda Anadolu’nun İdarî Coğrafyasına Bakış Anadolu’da Selçuklu İdarî Birimleri”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 3 (1) (2005): 73-99.

Özervarlı, M. Sait. “Mülk”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 31 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 2020): 538.

Sümer, Faruk. “Karamanoğulları”. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 24, (İstanbul: Türkiye diyanet Vakfı Yay., 2001), 454-460.

Tekindağ, M. C. Şehabettin “Karamanlılar”, c V, *İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli eğitim Basımevi, 1988), 318-328;

Tekindağ, M. Ş. “Son Osmanlı Karaman Münasebetleri”, *Tarih Dergisi*, 17-18 (İstanbul 1963).

Tekocak, Mehmet. “2010 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Işığında Aksaray (Kapadokya)”. *Ahmet Adil Tırpan Armağanı - Stratonikeia’dan Lagina’ya*, editör Bilal Söğüt, İstanbul: Ege Yayınları, 2012.

Topal, Nevzat. “Aksaray Sancağı Mahalle ve Köy İdarelerinde Muhtarlık Teşkilatının Kurulması (1835)”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 16, sy. 2 (2017): 524-535.

Ünal, Mehmet Ali. “Osmanlı Devleti’nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı”, *Osmanlı*, c. 6 (Ankara: Yeni Türkiye Yay., 1999)..

VII. Coğrafya Sempozyumu 18-19 Ekim 2012, Bildiriler Kitabı, Ankara, 96-106.

Yücel, Yaşar. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Desantralizasyona (Adem-i Merkeziyet) Dair Genel Gözlemler”, *Belleten*, c. XXXVIII, sy. 152 (Ankara, 1974): 657-707.